К 59

2650-р

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

КОЗИЧ Ірина Володимирівна

УДК: 37.013.42 – 057:378.22

ФОРМУВАННЯ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

НБ НПУ

100207834

3242

БІБЛІОТЕКА
НПУ імені М.П. Драгоманова

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Запорізькому Національному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Міщик Людмила Іванівна,
Запорізький національний університет,
професор кафедри педагогіки та психології.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Віра Аркадіївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки;

кандидат психологічних наук, доцент
Матяш – Заєць Людмила Петрівна,
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Інститут філософії освіти, доцент кафедри психології.

Захист відбудеться «19» червня 2008 р. о 14.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «_____» травня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради Ж. В. Петрочко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Модернізація освітньої системи України висуває нові питання про рівень знань і вмінь соціального педагога. Найважливіше завдання сучасної вищої школи – підготовка компетентного, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця, який здатний досягати визначеної мети в різних соціокультурних ситуаціях, що швидко змінюються, за рахунок володіння методами розв'язання різних видів професійних завдань.

На сучасному етапі розвитку суспільства пріоритетною характеристикою спеціаліста є його компетентність як здатність орієнтуватись у швидкоплинних умовах професійної діяльності, оскільки затребуваним є спеціаліст, який не буде чекати інструкцій, а прийматиме самостійні рішення, буде відрізнятися мобільністю, динамізмом і конструктивністю.

Процес появи конфліктів у професійній діяльності соціального педагога обумовлено його логікою й специфікою. Всі процеси, що відбуваються у суспільстві, – кризовий стан економічної й культурної галузей, різка зміна стереотипів, конфлікти поколінь та інші протиріччя дозвіллєвого, соціально - побутового аспектів життя людей, – так чи інакше знаходять своє безпосереднє відображення у соціально-педагогічному процесі. Конфлікти присутні у діяльності соціального педагога, оскільки він працює у системі «людина-людина», проте випускники не завжди готові вести навчально-виховну роботу в умовах конфліктних ситуацій і, таким чином, можуть бути джерелом конфліктних стосунків.

Бути конфліктологічно грамотним ще не означає бути компетентним, оскільки грамотність – це когнітивна характеристика і зовсім не обов'язково, що майбутній соціальний педагог готовий її застосовувати у процесі діяльності. Незважаючи на чималу увагу в науковій літературі до проблематики конфлікту, у соціально-педагогічній галузі поширена думка про негативне ставлення людей до кожного конфлікту й прагнення його стримувати, а не використовувати у своїй діяльності. Варто зазначити, що в обов'язковому мінімумі змісту педагогіки як навчальної дисципліни проблема формування конфліктологічної компетентності соціального педагога взагалі не окреслена.

Проблемам вивчення конфлікту, конфліктних ситуацій, стадіям розвитку конфлікту присвячені спеціальні дослідження таких вчених, як: В. І. Андреєва, А. Я. Анцупова, А. М. Гірника, Н. В. Гришиної, С. М. Ємельянова, В. Г. Зазикіна, Л. Козер, А. І. Шипілова, М. В. Цюрупи та ін. Конфлікт у педагогічних стосунках вивчають: Ш. А. Амонашвілі, С. В. Баникіна, З. Г. Білоусова, В. І. Журавльов, А. С. Макаренко, Л. І. Міщик, Л. І. Мітіна, М. М. Рибакова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський та ін.

Питання компетентності досліджують Є. С. Барбіна, С. С. Вітвицька, О. А. Дубасенюк, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, В. І. Маслов, О. М. Пєхота, М. В. Левківський; вивчення конфліктологічної компетентності здійснюють: А. Я. Анцупов, С. В. Баникіна, Є. М. Богданов, В. Г. Зазикін, Л. О. Петровська, Н. Б. Москвіна, Н. В. Самсонова, Б. І. Хасан, Л. М. Цой та ін.

Багатогранні аспекти професійної діяльності соціальних педагогів розглядаються вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема О. В. Безпалько, І. Д. Звєрєвою, І. А. Зимньою, А. Й. Капською, Л. І. Міщик, С. Я. Харченко, О. І. Холостовою та ін.

Види, специфіка, методика формування різних видів компетентностей знайшли своє відображення у працях: А. С. Бєлкіна, А. Л. Бусигіна, Л. М. Мітіної, В. В. Сєрикова – педагогічна компетентність; О. Д. Алферова, О. А. Дубасенюк – психолого-педагогічна компетентність; І. А. Колесникової, Н. В. Кузьміної – професійно-педагогічна компетентність; А. К. Маркової – психологічна компетентність; Д. М. Годлевської, А. Й. Капської – комунікативна компетентність.

На основі аналізу філософських, соціологічних, психологічних і педагогічних досліджень ми зробили висновок, що актуальність проблеми підготовки конфліктологічно компетентних соціальних педагогів обумовлена протиріччям між об'єктивними потребами практичної діяльності соціального педагога і його підготовленістю у цій галузі (внаслідок нерозробленості питання про механізми формування і значення конфліктологічної компетентності виникла проблема – за допомогою яких педагогічних засобів можливо формувати конфліктологічну компетентність соціального педагога в умовах магістратури).

Тому нерозробленість даної проблеми стосовно соціального педагога, який працює у системі «людина-людина» визначила **тему** нашого дослідження – ***«Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури»***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації входить до плану науково-дослідних робіт кафедри педагогіки та психології Запорізького національного університету.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Запорізького національного університету (протокол № 5 від 19.01.2006 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології АПН України (протокол № 4 від 25.04.2006 р.).

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка соціального педагога у системі вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – формування конфліктологічної компетентності соціального педагога у процесі його навчальної діяльності за освітньо – кваліфікаційним рівнем магістр.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати зміст, педагогічні умови та засоби формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури та експериментально перевірити їх ефективність.

В основу дослідження покладена **гіпотеза** про те, що процес формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури буде успішним і ефективним, якщо створити такі педагогічні **умови**:

- *психолого-педагогічні*: врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів – майбутніх магістрів; вимог, що висуваються до

підготовки соціального педагога в умовах магістратури; розуміння конфліктологічної компетентності майбутнім соціальним педагогом як інтегративної характеристики його професійної готовності, як єдності змістового, мотиваційно-діяльнісного, особистісного, конструктивного, комунікативного компонентів;

- *науково-методичні*: пред'явлення навчальних завдань у вигляді проблемних питань, задач, ситуацій, рольових ігор, які будуть відповідати науковим підходам до опису й пояснення суб'єктивних причин, умов, факторів виникнення конфліктних ситуацій, а їх виконання забезпечить засвоєння необхідних конфліктологічних понять;

- *організаційні*: відпрацьовування й використовування технологій групової організації навчання, які формують конфліктологічні вміння; передбачення у навчальному плані вивчення студентами спецкурсу «Основи конфліктологічної компетентності»; процес формування конфліктологічної компетентності буде складатися із етапів, які передбачають послідовне ускладнення цілей, змісту, засобів і результатів формування цієї якості.

Відповідно до мети були поставлені такі **завдання:**

1. Розкрити генезис та зміст базових понять дослідження «конфлікт», «компетентність», «конфліктологічна компетентність».
2. Обгрунтувати структуру та функції конфліктологічної компетентності соціального педагога як важливої характеристики його професійної діяльності.
3. Визначити критерії і показники рівнів сформованості конфліктологічної компетентності майбутніх соціальних педагогів-магістрів та відповідні групи методів їх діагностування.
4. Розробити модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога – майбутнього магістра та апробувати педагогічні умови, що забезпечують ефективність цього процесу.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять положення філософії, психології, педагогіки про людину як найвищу цінність і мету суспільного розвитку, яка у процесі власної діяльності пізнає, перетворює оточуючий світ і саму себе; уявлення про конфлікт як про необхідну умову розвитку особистості (Л. Козер, Л. А. Петровська, Б. І. Хасан, П. А. Сергоманов); принципи гуманістичної особистісно зорієнтованої педагогіки, конфліктології, що мають орієнтувати діяльність соціального педагога на людину як головну цінність його діяльності (І. Д. Звєрєва, С. Я. Харченко); системний підхід, що дозволяє бачити процес професійної підготовки соціального педагога як цілісність (А. Я. Анцупов, С. В. Баклановський, А. Й. Капська, Л. І. Міщик, С. Я. Харченко); конструктивне ставлення до конфлікту у педагогічному процесі (Н. В. Гришина, М. М. Рибакова, Н. Є. Щуркова, Л. І. Міщик); розгляд конфліктної ситуації і конфлікту як педагогічного засобу у якості методу виховання, навчання і розвитку (З. Г. Білоусова, Б. І. Хасан, Н. Є. Щуркова).

Методи дослідження. На різних етапах дослідної роботи було використано комплекс взаємодоповнюючих методів, а саме:

- *теоретичного пошуку* – аналіз філософської, соціально-педагогічної, психологічної літератури з метою виявлення провідних підходів до проблеми конфлікту, компетентності, конфліктологічної компетентності;
- *масового збору інформації* (діагностичні бесіди, анкетування, тестування); порівняльний аналіз, систематизація теоретичних та експериментальних даних з метою визначення вихідного стану сформованості конфліктологічної компетентності;
- *педагогічний експеримент* – констатувальний та формувальний, що дозволяють здійснити перевірку авторської моделі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі Інституту соціальної роботи і управління Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Експериментальну групу склало 130 осіб, контрольну групу – 130 осіб.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

- *вперше визначено та обґрунтовано* педагогічні умови, що забезпечують ефективність процесу формування конфліктологічної компетентності соціального педагога, критерії і показники сформованості компонентів та рівнів конфліктологічної компетентності соціального педагога; *розроблено* модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах вищого навчального закладу;
- *удосконалено* сутність поняття «конфліктологічна компетентність»;
- *дістали подальшого розвитку* діагностичні методики для визначення рівнів сформованості конфліктологічної компетентності (інтуїтивний, репродуктивний, творчо-репродуктивний, творчий) у студентів-магістрів;

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що теоретичні положення, експериментальний матеріал, висновки можуть бути використані у вищих і середніх навчальних закладах, що готують спеціаліста у системі «людина-людина». Особливе значення мають конкретні діагностичні методики з виявлення рівня сформованості конфліктологічної компетентності, які можуть бути застосовані як науковими працівниками, так і вчителями, соціальними педагогами, менеджерами. Авторський спецкурс «Основи конфліктологічної компетентності» може бути використаний при підготовці соціальних працівників, майбутніх вчителів, менеджерів, у системі підвищення кваліфікації працівників освіти і керівних кадрів.

Основні. положення та результати дисертаційного дослідження **впроваджено** в навчальному процесі Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/2452 від 28.12.2007 р.); Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 815-33/03 від 24.10.2007 р.); РВНЗ Кримського гуманітарного університету (довідка № 3 від 03.10.2007 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалась через публікацію статей, виступів на аспірантських семінарах кафедри педагогіки і психології Запорізького національного університету; на науково-практичних, міжнародних конференціях з проблем підготовки майбутніх педагогів, формування професійної компетентності, зокрема на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Професіоналізм педагога» (м. Ялта, вересень, 2005 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування професійної компетентності вчителя в умовах Європейської інтеграції» (м. Житомир, листопад, 2005 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Професіоналізм педагога» (м. Ялта, вересень, 2006 р.), науковій конференції «Науковий потенціал Запорізького Національного університету та шляхи його розвитку» (м. Запоріжжя, травень, 2008 р.).

Публікації. Основний зміст і результати дисертації висвітлено у 6 одноосібних наукових працях, серед них 4 статті у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 2 – матеріали конференції.

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, 6 додатків, містить 7 рисунків на 4 сторінках, 13 таблиць на 6 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 254 сторінки. Основний зміст дисертації викладено на 174 сторінках тексту. Список використаних джерел складається з 200 найменувань, із них 2 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, з'ясовується ступінь розробленості проблеми в науковій літературі, визначаються об'єкт, предмет дослідження, мета роботи, сформульовано гіпотезу й основні завдання, характеризується теоретична та практична значущість, розкрито наукову новизну, викладено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – ***«Конфліктологічна компетентність соціального педагога як предмет педагогічного дослідження»*** – обґрунтовано теоретичні основи конфлікту і конфліктологічної компетентності; зроблено огляд філософської, соціологічної, психологічної традиції вивчення конфлікту, сучасного стану питання; досліджено і проаналізовано зміни у характеристиці поняття «конфлікт», які воно набуло з часом.

У дисертації здійснено аналіз базових понять дослідження («конфлікт», «педагогічний конфлікт», «компетентність», «компетенція», «професійно-педагогічна компетентність», «комунікативна компетентність»), які дозволили визначити специфічні ознаки поняття «конфліктологічна компетентність».

Відповідно конфліктологічна компетентність розглядається у контексті професійно-педагогічної компетентності. Визначено сутність і структуру цих понять, загальні причини виникнення конфліктів у освітньому просторі вищої школи та засоби їх вирішення.

У науковій літературі немає єдиної думки щодо місця конфлікту у системі людських стосунків. Залежно від поглядів різних авторів на структуру суспільства і відповідно на взаємодію людей визначається сутність конфлікту як допустимої норми людських стосунків (Р. Дарендорф, Л. Козер) або як девіація від норми (Т. Парсонс). Так само й у педагогічній науці і практиці існує розбіжність щодо підходу до конфлікту у педагогічних стосунках як до негативного (В. О. Сухомлинський), так і до позитивного (А. С. Макаренко) явища дійсності. Останнім часом у філософії і соціології домінує підхід до конфлікту як норми стосунків між людьми, джерела інновацій і змін. У педагогіці домінуючим залишається негативне ставлення до конфлікту. Лише в окремих випадках розпочалися спроби створити особливу педагогічну стратегію, свого роду «педагогіка – розвиток» (Б. І. Хасан), де конфлікт розглядається як невід'ємний атрибут освітнього процесу.

Наш підхід до розробки проблеми заснований, насамперед, на сучасному підході до конфлікту як рушійної сили розвитку суспільства в цілому й освітнього процесу зокрема. На основі узагальнення результатів, здійсненого аналізу різних поглядів на природу досліджуваного явища, *конфлікт* розуміється нами як зіткнення протилежно спрямованих, несумісних один з одним тенденцій у свідомості окремого індивіда, у міжособистісних взаємодіях індивідів або груп людей. Можливість обґрунтування різних стратегій поводження в конфлікті і вибору оптимальної стратегії у кожному конкретному випадку, а також необхідність навчання цьому, дозволяють розглядати конфлікт як складне педагогічне явище.

Очевидно, що розгляд конфліктів в освітньому процесі винятково з погляду мінімізації усунення деструктивного компонента є недостатнім. Набагато більш важливим на даному етапі розвитку освітньої системи стає використання конструктивного потенціалу конфліктів у педагогічному процесі. Одним із важливих завдань діяльності соціального педагога є використання у соціально-педагогічній діяльності конфліктів, що виникають, для їх спеціального вивчення і подальшого формування конфліктологічно-компетентного поводження.

Як показав аналіз наукової літератури, *компетентність* – це, з одного боку, коло повноважень, що визначає відповідальність у виконанні практичних завдань посадової особи, з іншого боку – це знання, уміння, досвід самої посадової особи, тобто готовність і здатність реалізувати конкретною особою це коло повноважень.

Професійну компетентність ми визначаємо як інтегральну професійно-особистісну характеристику, що обумовлює здатність і готовність виконувати педагогічні функції відповідно до прийнятих в соціумі в конкретно-історичний момент норм, стандартів і вимог.

Таким чином, *професійно-педагогічна компетентність* передбачає вільну орієнтацію в предметній сфері, обмежену в кожному конкретному випадку для носія педагогічної професії в залежності від його спеціальності і спеціалізації. Компетентність припускає володіння сучасними педагогічними технологіями, пов'язаними з трьома моментами, дуже важливими для соціального педагога: культурою комунікації при взаємодії з людьми (інакше кажучи, комунікативною компетентністю); умінням одержувати інформацію у своїй предметній сфері, перетворювати її у зміст навчання, використовуючи для самоосвіти, умінням передавати навчальну інформацію іншим (І. А. Колесникова). Одна із істотних ознак цієї якості – це здатність ставити і вирішувати (у рамках своєї компетенції) професійні завдання будь-якого рівня складності.

Комунікативна компетентність є частиною професійно-педагогічної компетентності. Особливе місце в структурі комунікативної компетентності займає конфліктологічна компетентність (Л. А. Петровська).

Конфліктологічна компетентність розглядається нами як одна із необхідних складових частин професійної компетентності майбутнього соціального педагога, яка передбачає мистецтво індивідуальної роботи з особистістю, володіння різноманітними «ключами» комунікації, спеціальними методами організації власної психіки, засобами зниження рівня емоційного напруження і тривожності.

Другий розділ – ***«Реалізація моделі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури»*** – присвячено визначенню функцій, критеріїв, показників, компонентів рівнів сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога, обґрунтуванню процесу верифікації розробленої моделі конфліктологічної підготовки соціального педагога; опису результатів перевірки рівня сформованості конфліктологічної компетентності після формувального експерименту; підсумковій перевірці гіпотези дослідження.

В основу визначення компонентів конфліктологічної компетентності були покладені ідеї Д. М. Гришина, А. К. Маркової, Е. М. Павлютенкова про трикомпонентну структуру компетентності, що припускає сполучення змістової, діяльнісної і особистісної сфер, функції соціально-педагогічної діяльності (А. Й. Капська, Л. І. Міщик). Аналіз літератури з даної тематики дозволив нам окреслити структуру конфліктологічної компетентності (Рис.1).

Сутність сформованості конфліктологічної компетентності соціальних педагогів розкривається насамперед через її функції, а саме:

- *комунікативна функція* передбачає вміння не тільки чітко і ясно висловлювати думки, аргументувати, запевняти, передавати раціональну і емоційну інформацію, а й організовувати конструктивний діалог, користуватися вербальними і невербальними засобами, відповідати вимогам професійної етики;

- *рефлексивна функція* конфліктологічної компетентності складається з усвідомлення себе і оточуючого світу. Наявність певного рівня компетентності спонукає соціального педагога до аналізу причино-наслідкових

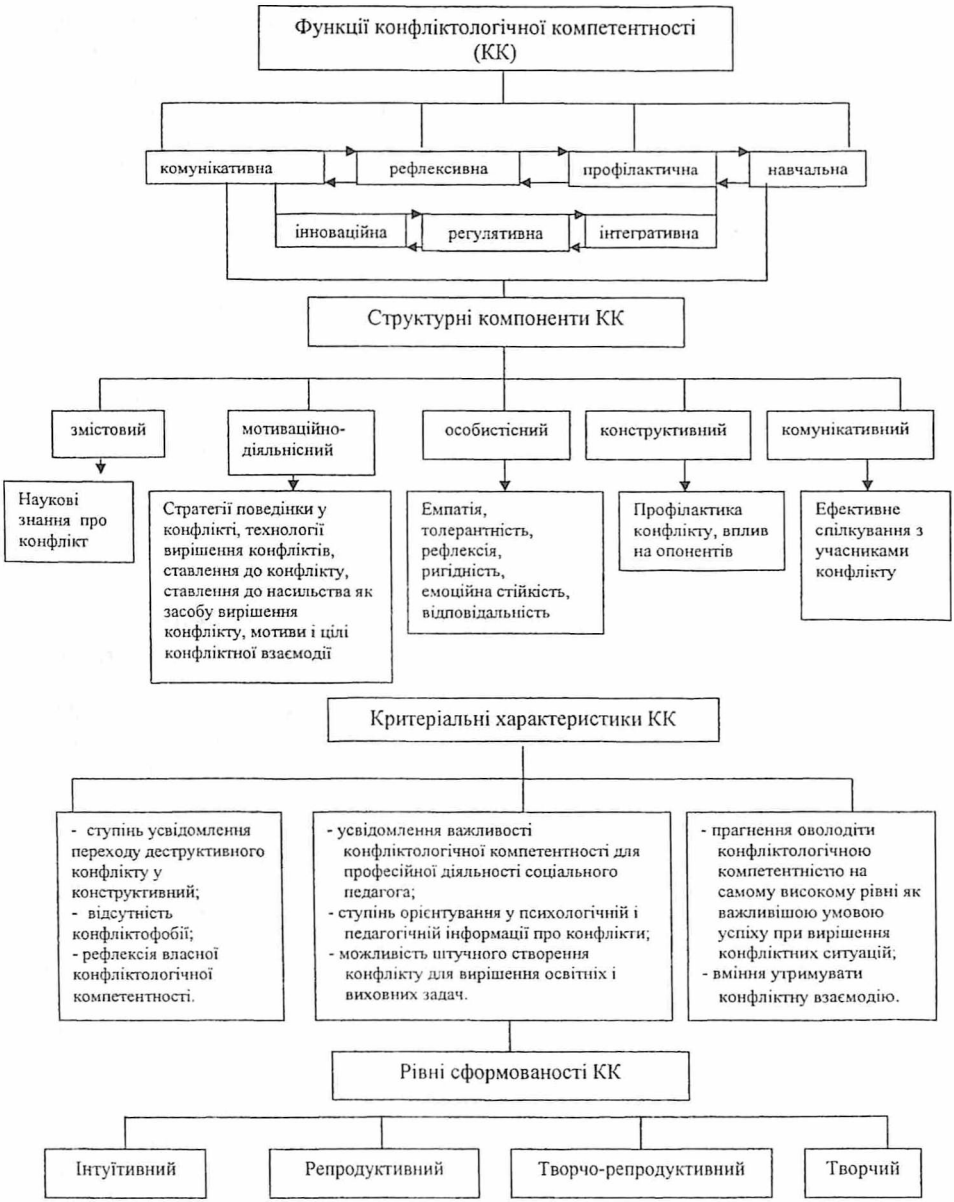

Рис.1 Структура конфліктологічної компетентності соціального педагога

зв'язків, стимулює його прагнення до саморозвитку, праці над собою і застосування цієї здатності до важких умов і обставин професійного буття, пошуку і особистісної оцінки життєвого і педагогічного досвіду. Рефлексивна функція – це одна з найважливіших функцій конфліктологічної компетентності соціального педагога, оскільки рефлексія – техніка вирішення конфлікту (Б. І. Хасан, Л. І. Міщик);

- *профілактична функція* конфліктологічної компетентності спрямована на зняття напруження у спілкуванні між учасниками педагогічного процесу на ранніх стадіях і попередження розвитку конфліктної взаємодії. Конфліктологічно компетентний соціальний педагог має бути спостережливим і помічати осіб, які можуть бути причиною і організаторами конфліктів у колективі;

- *навчальна функція* конфліктологічної компетентності передбачає не тільки конструктивне вирішення і попередження конфлікту, але й створення під час конфлікту ситуацій, у яких би була можливість отримати досвід конструктивної поведінки у конфлікті і засвоїти досвід використання всіх функцій конфліктологічної компетентності. Тобто соціальний педагог має актуалізувати конструктивний потенціал конфліктної ситуації суб'єкт – суб'єктної взаємодії;

- *інноваційна функція* конфліктологічної компетентності пов'язана із вирішенням протиріч учасників конфліктної взаємодії, забезпечує перехід колективу до нового стану з новими якісними й кількісними показниками. Відбувається встановлення нової системи відносин або координація елементів старої з метою їх адаптації до умов та до суб'єктів педагогічної взаємодії, які змінилися. Інноваційна функція спрямована на усвідомлення суб'єктами конфліктної взаємодії як власних інтересів, так і інтересів інших. Оригінальні, по-новому сформульовані ідеї, відмова від звичок, застарілих традицій досить часто наштовхуються на неприйняття, негативну реакцію. Інновації – чи то раціоналізаторська пропозиція, чи більш досконалі форми організації навчання – практично завжди викликали конфлікти, тому що успіх у боротьбі за нове вимагає подолання різного роду перешкод. Також інноваційна функція передбачає використання нових, креативних методів попередження, врегулювання конфліктів;

- *регулятивна функція* конфліктологічної компетентності спрямована на врегулювання тих протиріч, які виникають у процесі соціально-педагогічної взаємодії. Вони носять об'єктивний і суб'єктивний характер і їх вирішення спрямовано на зміну об'єктивних процесів і на регуляцію особистісної поведінки. Регулятивна функція конфліктологічної компетентності найбільш яскраво проявляється у керівній діяльності, організації виховного, педагогічного процесу, самовдосконаленні;

- *інтегративна функція* – одна з основних функцій конфліктологічної компетентності, спрямована на інтеграцію і стабілізацію при укріпленні тенденції стійкого розвитку суб'єктів освітнього процесу. Інтегративна функція впливає на розрядку напруження у міжособистісних і міжгрупових стосунках;

на узгодження індивідуальних і колективних інтересів; на консолідацію формальних і неформальних груп; на поглиблення і стабілізацію загальних інтересів. Інтеграція виграє у таких конкретних ситуаціях, коли конфлікт призводить до об'єднання спільних зусиль суб'єктів конфліктної взаємодії на основі узгодження спільних інтересів.

Ми виокремлюємо такі *основні компоненти* конфліктологічної компетентності соціального педагога: змістовий компонент (методологічні, філософські, психологічні, педагогічні і культурологічні знання про конфлікт і стратегії його вирішення); мотиваційно-діяльнісний (вміння соціального педагога діяти у ситуації ризику, стратегії поведінки у конфлікті, комунікативні вміння і навички, технології вирішення конфліктів); особистісний (особистісні якості – емпатія, толерантність, відповідальність, емоційна стійкість); конструктивний (вміння впливати на опонентів, на їх стосунки, оцінки, мотиви і цілі конфліктного протиборства, формувати суспільну думку стосовно учасників конфлікту, вміння здійснювати профілактику конфлікту та вирішення конфлікту на справедливій основі, виконуючи роль «третейського судді»); комунікативний компонент (вміння здійснювати ефективне спілкування з учасниками конфлікту з урахуванням їхніх особистісних і емоційних станів).

Розглядаючи структуру сформованості конфліктологічної компетентності як єдність її функцій, компонентів, необхідно виокремити критерії, які дозволять отримати більш повне уявлення про кількісний і якісний стан її складових компонентів. На думку М. А. Дмитрієвої, А. А. Крилова, А. І. Нафтульєва, критерій показує те, що має відбуватися на основі психологічного аналізу діяльності. Загальні вимоги до них такі: адекватність; переважне використання об'єктивних показників, які характеризують успішність діяльності у широкому сенсі цього слова; застосування декількох показників з виокремленням провідного не відкидає можливості використання і суб'єктивних оцінок осіб, що навчають, і експертів. У підсумку, критерій – це якийсь еталон, показник, за яким можна скласти думку про ступінь підготовленості до реалізації певного напряму професійної діяльності.

Сформованість конфліктологічної компетентності ми оцінювали за такими *критеріями*: психолого-педагогічна інформованість про конфлікти; конструктивне ставлення до конфлікту; розвинуті комунікативні вміння; володіння широким діапазоном стратегій поведінки у конфлікті; емоційна стійкість; емпатія; рефлексія; відсутність конфліктофобії; усвідомлення особистості партнера по взаємодії як цінності, як цілі, а не засобу у конфліктній ситуації; усвідомлення переведення деструктивного конфлікту у конструктивний; здатність «утримувати» конфлікт (не уникати конфліктної взаємодії); усвідомлення важливості, значущості конфліктологічної компетентності для професійної діяльності соціального педагога.

Враховуючи загальні ідеї філософів, психологів, педагогів про рівні розвитку, формування конфліктологічної компетентності розуміється нами як перехід конфліктологічної компетентності від нижчих рівнів до вищих.

В основу визначення рівнів конфліктологічної компетентності покладено структурно-функціональну ознаку: компетентність при переході на інший рівень змінює свою структуру і функції.

Отже, керуючись теоретичним досвідом визначення рівнів (О. С. Гребенюк, В. С. Ільїн, Г. І. Щукіна та ін.), а також опираючись на власні емпіричні спостереження, ми виокремили такі *рівні* сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога: інтуїтивний, репродуктивний, творчо-репродуктивний, творчий.

Показниками сформованості *інтуїтивного* рівня конфліктологічної компетентності є: пошук рішень педагогічних ситуацій за допомогою систематичних проб і помилок (студенти діють не усвідомлено); побутовий характер конфліктологічних знань, їх несистематизованість; наявність конфлікту супроводжується неконтрольованими почуттями, некерованими емоціями роздратування, нетерпіння; професійно значущі емоції не домінують; імпульсивність, ригідність, відсутність рефлексії; деструктивна конфліктна позиція.

Показниками сформованості *репродуктивного* рівня конфліктологічної компетентності є: робота студентів за підказкою, за алгоритмами; поверховість конфліктологічних знань, невпорядкованість; наявність гнучкості розуму; середні показники компонентів «ригідність», «самооцінка», «імпульсивність» ; невпевненість у собі, страх, образа; негативне ставлення до насильства, конфлікт оцінюється однобічно; прагнення загострити конфлікт обумовлено мотивами рішучої незгоди з несправедливістю, непорозумінням; у конфлікті студенти з репродуктивним рівнем сформованості конфліктологічної компетентності часто звертаються за допомогою, порадою до третьої особи, конфлікт вирішується частково.

Показниками сформованості *творчо-репродуктивного* рівня конфліктологічної компетентності є: використання студентами сформованої системи науково-педагогічних, конфліктологічних знань, умінь, навичок аналітичного і конструктивного характеру; оригінальність вирішення педагогічних задач, черговий хід рішення вибирається на підставі попередніх; розвинена гнучкість мислення; адекватність самооцінки; формулювання оптимальної мети вступати чи не вступати у конфлікт; прагнення бачити сутність конфлікту; прагнення до засвоєння всієї системи засобів і прийомів вирішення конфлікту, вибір адекватних засобів та прийомів відповідно до конфліктної ситуації; конструктивна конфліктна позиція.

Показниками сформованості *творчого* рівня конфліктологічної компетентності є: виражено педагогічна спрямованість особистості, достатній розвиток аналітичних, прогностичних, конструктивних, виконавських умінь; оригінальні способи розв'язання педагогічних задач; характерні пошук нових методик, засобів, прийомів, інструментування; розвинута інтуїція більш високого рівня; уміння у ситуаціях педагогічного конфлікту знаходить спільну мову не тільки з окремими суб'єктами професійно-педагогічної взаємодії (тільки студенти або тільки викладачі, адміністрація), а з усіма суб'єктами

професійної взаємодії на всіх рівнях прояву конфлікту (внутрішньо особистісний, міжособистісний).

Недостатня розробленість у педагогічній науці і практиці методик, які дозволяють здійснювати вимір вихідного рівня сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога, спонукала нас до створення відповідного комплексу діагностичних методик.

Діагностичний комплекс було спрямовано на виявлення рівнів реалізації окремих компонентів конфліктологічної компетентності соціального педагога: змістового, мотиваційно-діяльнісного, особистісного, комунікативного, конструктивного.

Для з'ясування вихідного рівня сформованості конфліктологічної компетентності студентів було визначено п'ять груп діагностичних методик.

Перша група діагностичних методик спрямована на виявлення рівня сформованості змістового компоненту конфліктологічної компетентності, в основі яких є методологічні положення, наукові психологічні і педагогічні знання про конфлікт, стратегії його попередження і вирішення.

За допомогою *другої групи* методик виявлено сформованість мотиваційно-діяльнісного компоненту конфліктологічної компетентності. Об'єктом діагностики обрано такі характеристики практичних вмінь і навичок студентів: вільне володіння конструктивними комунікативними прийомами в умовах конфліктної ситуації, діапазон стратегій поведінки у конфлікті, вміння переводити конфліктну взаємодію у співробітництво, вміння провокувати конфліктну ситуацію та вміння утримувати конфліктну взаємодію.

Третя група діагностичних методик спрямована на аналіз особистісного компонента конфліктологічної компетентності, в основі якого є ціннісні орієнтації студентів, мотиви, розвиток рефлексивної сфери, емпатії, толерантності, спрямованість особистості у спілкуванні, самооцінка, емоційна стійкість.

Четверта група діагностичних методик передбачає виявлення конструктивного ставлення до конфлікту. Ми використали тести на самооцінку поведінки у конфлікті, конфліктності, раціональної поведінки у конфлікті.

П'ята група методик спрямовувалася на діагностику комунікативних умінь, що проявляються при вирішенні конфлікту.

Отже, провівши діагностику вихідного рівня сформованості конфліктологічної компетентності за п'ятьма компонентами і проаналізувавши у цілому отримані результати, ми дістали певну картину сформованості конфліктологічної компетентності у студентів – майбутніх соціальних педагогів (Табл. 1).

Проведена діагностика засвідчила необхідність і актуальність цілеспрямованої організації навчально-виховної роботи з формування у студентів – майбутніх магістрів зі спеціальності «соціальна педагогіка» – конфліктологічної компетентності для вирішення педагогічних і професійних конфліктів.

Таблиця 1

Результати діагностики вихідних рівнів конфліктологічної компетентності, %

Рівень сформованості конфліктологічної компетентності	Експериментальна група		Контрольна група	
	кількість студентів	%	кількість студентів	%
Інтуїтивний	109	84	112	86
Репродуктивний	17	13	16	12
Творчо-репродуктивний	3	2	1	1
Творчий	1	1	1	1

Створення моделі конфліктологічної компетентності (Рис. 2) дозволило побудувати логіку проектування педагогічного процесу формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. З цією метою було зроблено такі кроки: визначено механізми оволодіння конфліктологічною компетентністю, основні умови процесу формування конфліктологічної компетентності; виокремлено етапи процесу формування конфліктологічної компетентності; на кожному етапі визначено вихідний рівень сформованості конфліктологічної компетентності, визначено мету її перетворення; організовано діяльність студентів; отримано і проаналізовано результати роботи.

До педагогічних *засобів* формування конфліктологічної компетентності ми відносемо: зміст навчального матеріалу, зміст конфліктної ситуації; методи і форми навчання і виховання; особистісні і професійні якості викладача; міжособистісні стосунки у навчальній групі. Максимально забезпечує підготовку студентів до оволодіння досвідом використання конфліктологічної компетентності при вирішенні конфліктів у педагогічному процесі – навчальні професійно-педагогічні задачі конфліктологічного характеру.

Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога вимагає врахування вікових і психологічних особливостей студентства. Студентський період розвитку особистості характеризується, насамперед, знаходженням позиції дорослого, відповідального за власне життя суб'єкта з індивідуальними цілями і смислами власного буття як у професії, так і у житті у цілому (І. А. Колесникова).

У якості чинників ефективного формування конфліктологічної компетентності соціального педагога у вищому навчальному закладі ми визначаємо певні вимоги:

- розгляд студента як дорослого, котрий навчається, з певним життєвим і особистісним досвідом; врахування пріоритету андрагогічних принципів навчання студентів при плануванні і організації навчально-професійної діяльності;

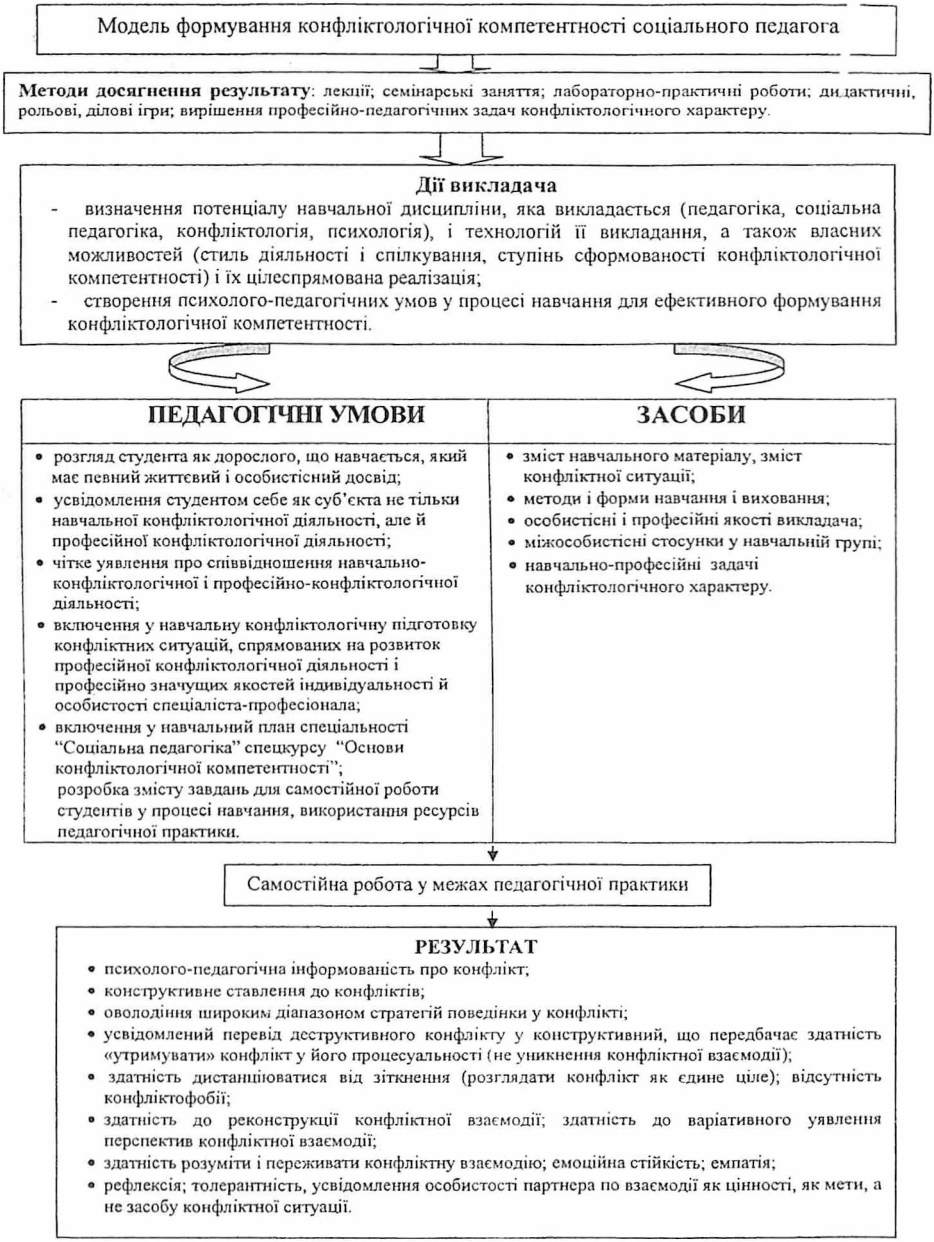

Рис.2 Модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога

- включення у навчальний план зі спеціальності «Соціальна педагогіка» спецкурсу «Основи конфліктологічної компетентності»; навчальні методики, представлені у вигляді проблемних питань, задач, ситуацій, рольових ігор які мають відповідати науковим підходам до опису й пояснення суб'єктивних причин, умов, факторів появи конфліктних ситуацій, а їх виконання має забезпечити засвоєння необхідних конфліктологічних понять; процес формування конфліктологічної компетентності має будуватися за етапами, які передбачають послідовне ускладнення цілей, змісту, засобів і результатів формування цієї якості.

Під час організації формувального експерименту ми визначили головні принципи реалізації освітнього процесу: принцип довіри у системі «викладач-студент»; принцип відповідності змісту процесу формування конфліктологічної компетентності цілям і задачам підготовки; принцип суб'єктної позиції студентів у рамках освітнього процесу.

У зв'язку з цим формування конфліктологічної компетентності може бути представлено системою наступних дій викладача: визначення потенціалу навчальної дисципліни, яка викладається (педагогіка, соціальна педагогіка, конфліктологія, психологія), і технологій її викладання, а також власних можливостей (стиль діяльності і спілкування, ступінь сформованості конфліктологічної компетентності); створення психолого-педагогічних умов для ефективного формування конфліктологічної компетентності.

Нами була визначена загальна мета формувального експерименту – формування змістового, мотиваційно-діяльнісного, особистісного, конструктивного, комунікативного компонентів конфліктологічної компетентності соціальних педагогів з метою їхньої підготовки до попередження і конструктивного вирішення конфліктів.

Згадана мета обумовила постановку таких завдань конфліктологічної підготовки соціальних педагогів:

1. *У рамках змістового компоненту*: формування інтересу студентів до психолого-педагогічних знань про конфлікти і стратегії їх вирішення, а також зняття конфліктофобічного синдрому; формування цілісної уяви про конфліктологічну компетентність і її значення для соціально-педагогічної, професійної діяльності соціального педагога, систематизацію і інтеграцію психолого-педагогічних знань про конфлікти; розвиток інтелектуальної компетентності студентів, під якою ми розуміємо особливий тип організації знань – структурованість, категоріальність і узагальненість, гнучкість і оперативність у аналізі ситуацій професійного характеру, що надає можливість для прийняття ефективних рішень у професійній сфері діяльності; розвиток здібностей студентів до самоорганізації, яка передбачає здатність аналізувати ситуації конфліктологічного характеру, постановку завдань, планування і прогнозування можливих результатів і наслідків власних дій, самоконтроль і оцінку власних рішень на основі рефлексії; розвиток здібностей керувати власною інтелектуальною діяльністю.

2. *У рамках мотиваційно – діяльнісного компоненту*: розвиток

конструктивних умінь і навичок, пов'язаних із здатністю соціальних педагогів ставити завдання з конструктивного вирішення конфліктів професійного характеру, використовувати засоби і методи конструктивного керування соціальними відносинами в умовах педагогічної діяльності, прогнозувати розвиток конфліктних ситуацій професійного характеру; розвиток у студентів стійкої мотивації будувати стосунки з оточуючим середовищем на основі принципу діалогу; розвиток у студентів мотивації до досягнення довіри у ситуаціях міжособистісних стосунків як у цілому, так і в умовах професійної діяльності, зокрема розвиток у студентів мотивації до вирішення конфліктів загальносоціального і особливо професійного характерів.

3. *У рамках особистісного компоненту*: розвиток здібностей студентів керувати власними емоційними станами у професійних стосунках, здатність приборкувати емоції негативного характеру; розвиток у студентів емпатії, толерантності, наприклад вправа «Назви емоційний стан», яка стимулює увагу до партнера і усвідомлення ознак, якими ми визначаємо його емоційний стан.

4. *У рамках конструктивного компоненту*: розвиток конструктивних умінь і навичок, пов'язані зі здатністю соціальних педагогів до конструктивного вирішення конфліктів професійного характеру, вміння визначати і застосовувати засоби і методи з конструктивного керування соціальними стосунками в умовах педагогічної діяльності, вміння прогнозувати розвиток конфліктних ситуацій професійного характеру; розвиток організаторських вмінь і навичок, пов'язаних зі здібностями соціальних педагогів організовувати власні стосунки з оточуючими, учнями, студентами.

5. *У рамках комунікативного компоненту*: розвиток комунікативних вмінь і навичок, пов'язаний із здатністю соціального педагога встановлювати довірливі стосунки з партнерами по спілкуванню, розуміти точку зору інших людей у цілому, використовувати діалогічні форми спілкування, вміння знаходити компроміси тощо.

Після впровадження у навчальний процес спецкурсу «Основи конфліктологічної компетентності» нами була знову проведена діагностика сформованості компонентів конфліктологічної компетентності. Отримані результати представлено у таблиці 2.

У результаті формувального експерименту чітко виражена динаміка сформованості компонентів конфліктологічної компетентності у студентів експериментальної групи. Так, наприклад, в експериментальній групі на початку експерименту 84% студентів мали інтуїтивний рівень сформованості конфліктологічної компетентності, після проведення експерименту їх кількість зменшилась до 3%, помітно збільшилася кількість студентів репродуктивного рівня – 19%, до експерименту – 13%. До експерименту 2% студентів мали творчо-репродуктивний рівень сформованості конфліктологічної компетентності, після експерименту цей показник склав 47%. Творчий рівень сформованості конфліктологічної компетентності після експерименту виявили 31% студентів, до експерименту цей показник складав 1%. У контрольній групі більшість студентів залишилась на репродуктивному рівні.

Таблиця 2

Результати формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури, %

Рівні сформованості	Узагальнені дані			Компоненти конфліктологічної компетентності									
				змістовий		мотиваційно -діяльнісний		особистісний		конструктивний		комунікативний	
		КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Творчий	*осіб*	3	40	3	48	1	35	4	72	1	52	3	30
	%	1	31	2	37	1	27	3	55	1	40	2	23
Творчо-Репродуктивний	*осіб*	5	62	4	54	4	87	8	58	7	48	5	57
	%	3	47	3	41	3	67	6	45	5	37	4	44
Репродуктивний	*осіб*	74	24	88	27	103	8	78	0	65	20	36	43
	%	56	19	68	21	79	6	60	0	50	15	28	33
Інтуїтивний	*осіб*	48	4	35	1	22	0	40	0	57	10	86	0
	%	40	3	27	1	17	0	31	0	44	8	66	0

Отже, отримані результати підтверджують ефективність і доцільність впровадження моделі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури.

ВИСНОВКИ

У процесі дисертаційного дослідження нами було здійснено теоретичний аналіз проблеми формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури, виявлено та експериментально перевірено педагогічні умови досліджуваного процесу.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуальної проблеми формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури на базі експериментального дослідження, яке підтвердило висунуту гіпотезу, засвідчило вирішення поставлених завдань і створило підґрунтя для таких висновків:

1. Розкрито зміст базових понять дослідження «конфлікт», «компетентність», «конфліктологічна компетентність», останнє ми розуміємо як необхідну частину професійної компетентності соціального педагога, яка передбачає мистецтво індивідуальної роботи з особистістю, володіння різноманітними «ключами» комунікації, спеціальними методами організації власної психіки, засобами зниження рівня емоційного напруження і тривожності.

2. Обґрунтовано структуру та функції конфліктологічної компетентності соціального педагога як важливої характеристики його професійної діяльності. Компонентами конфліктологічної компетентності визначено: змістовий (психологічні і педагогічні знання про конфлікт); мотиваційно-діяльнісний

(стратегії поведінки у конфлікті, ставлення до професії); особистісний (рефлексія, емпатія, відповідальність); конструктивний (вміння здійснювати профілактику конфлікту та вирішення конфлікту); комунікативний (комунікативні вміння і навички). Названі компоненти визначили цільові перспективи дослідження і стали основою для обґрунтування умов формувального експерименту. Проаналізовано основні функції соціального педагога, та на цій основі визначено функції конфліктологічної компетентності (комунікативну, рефлексивну, профілактичну, навчальну, інноваційну, регулятивну, інтегративну).

3. Визначено критерії і показники сформованості конфліктологічної компетентності студентів. Сформованість конфліктологічної компетентності оцінено за такими критеріями: відсутність конфліктофобії; усвідомлення важливості, значущості конфліктологічної компетентності для професійної діяльності соціального педагога; ступінь орієнтування у психологічній і педагогічній інформації про конфлікти і стратегії їх вирішення; вміння утримувати конфліктну взаємодію; рефлексія власної конфліктологічної компетентності. Виявлено чотири рівні сформованості конфліктологічної компетентності студентів: інтуїтивний, репродуктивний, творчо-репродуктивний, творчий, – визначено їх змістове наповнення.

Розроблено комплекс діагностичних методик, спрямований на визначення вихідного рівня сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. Першу групу діагностичних методик було спрямовано на виявлення рівня сформованості змістового компоненту конфліктологічної компетентності, основу якого становлять методологічні положення, наукові психологічні і педагогічні знання про конфлікт, стратегії його попередження і вирішення. Друга група методик виявляла сформованість мотиваційно-діяльнісного компоненту конфліктологічної компетентності. Третя група діагностичних методик передбачала аналіз особистісного компоненту конфліктологічної компетентності, основу якого становлять ціннісні орієнтації студентів, мотиви, розвиток рефлексивної сфери, емпатії, толерантності, спрямованість особистості у спілкуванні, самооцінка, емоційна стійкість. Четверта група діагностичних методик скеровувалася на виявлення конструктивного ставлення до конфлікту. П'ята група методик мала за мету діагностику комунікативних умінь у конфлікті.

4. Розроблено модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури, реалізація якої спрямована на озброєння студентів глибокими теоретичними знаннями; оволодіння ними необхідними вміннями та навичками; формування позитивного ставлення до власної професії і готовність застосовувати знання, вміння та навички на практиці; дотримання принципів проблемності, послідовності, гуманізації, системності та активності.

Використано задачний підхід у процесі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога. Визначено, що навчально-професійні

задачі конфліктологічного характеру – це матеріалізовані педагогічні ситуації, які характеризують взаємодію педагога і того, хто навчається, з певною метою. Виокремлено декілька груп задач: навчальні, спрямовані на засвоєння знань із конфліктології; навчальні, спрямовані на вироблення конфліктологічних вмінь і навичок; навчальні професійно-педагогічні задачі. Дотримання педагогічних умов, вірні дії викладача і їх цілеспрямована реалізація; використання необхідних методів, засобів навчання сприяло успішності впровадження зазначеної моделі на практиці.

Встановлено, що ефективність формування конфліктологічної компетентності соціального педагога забезпечується дотриманням комплексу педагогічних умов: психолого-педагогічних (врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; вимог, що висуваються до підготовки майбутнього соціального педагога в умовах магістратури; усвідомлення конфліктологічної компетентності майбутніми соціальними педагогами-магістрами інтегративної характеристики їхньої професійної готовності, як єдність змістового, мотиваційно-діяльнісного, особистісного, конструктивного, комунікативного компонентів); науково-методичних (навчальні завдання представлені у вигляді проблемних питань, задач, ситуацій, рольових ігор і відповідають науковим підходам до опису й пояснення суб'єктивних причин, умов, факторів виникнення конфліктних ситуацій, а їх виконання забезпечує засвоєння необхідних конфліктологічних понять); організаційних (включення до навчального процесу вищого навчального закладу спецкурсу «Основи конфліктологічної компетентності».

Дослідно-експериментальним шляхом доведено, що після завершення формувального експерименту значно зменшилась кількість студентів інтуїтивного рівня сформованості конфліктологічної компетентності. Результати контрольного зрізу після формувального експерименту виявили значні зміни у сформованості компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх соціальних педагогів у експериментальній групі. Майже половина студентів виявили творчо-репродуктивний рівень досліджуваного параметру (47%), на початку експерименту цей показник складав 11%. У контрольній групі більшість студентів залишилась на репродуктивному рівні: до експерименту – 12%, після – 56%.

Виявлена динаміка засвідчила суттєві переваги показників експериментальної групи над контрольною, що дозволило зробити висновок про ефективність моделі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури.

Дисертаційне дослідження не вичерпує розглянуту проблему. Перспективною є подальша розробка таких напрямів: формування конфліктологічної компетентності у системі підвищення кваліфікації викладачів, а також для фахівців, що працюють у системі «людина-людина», розробка технологій позитивного вирішення суперечностей у соціально-педагогічному процесі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Козич І. В. Виховання толерантності – основа формування конфліктологічної компетентності майбутнього викладача вищої школи / Проблеми сучасної педагогічної освіти. – (Серія «Педагогіка і психологія»). – [зб. статей]: Вип. 8. Ч. 1. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – С. 179–185.

2. Козич І. В. Особливості взаємодії викладача і студента у педагогічному конфлікті / Вісник Запорізького національного університету: [зб. наук. статей. Педагогічні науки / гол. ред. Л. І. Міщик]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. – С. 76–83.

3. Козич І. В. Конфліктологічна компетентність соціального педагога – майбутнього викладача як предмет педагогічного дослідження / Проблеми сучасної педагогічної освіти. – (Серія «Педагогіка і психологія»). – [зб. статей]: Вип. 11. – Ч.2. – Ялта: РВВ КГУ, 2006. – С. 69–76.

4. Козич І. В. Проектування системи засобів формування конфліктологічної компетентності соціального педагога / Вісник Запорізького національного університету: [зб. наук. статей. Педагогічні науки / гол. ред. Л. І. Міщик]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2006. – С. 80–87.

5. Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності майбутнього викладача вищої школи / Вісник Запорізького національного університету: [зб. наук. статей. Педагогічні науки / гол. ред. Л. І. Міщик]. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. – С. 49–55.

6. Козич І. В. Конфліктологічна компетентність як особистісна, професійна якість майбутніх викладачів вищої школи / Підготовка вчителя у контексті Європейського освітнього простору: [зб. наук. праць / за ред. проф. М. В. Левківського]. – Київ – Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2005. – С. 83–88.

АНОТАЦІЇ

Козич І. В. Формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2008.

Дисертація присвячена проблемі формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури. Проаналізовано основні напрями та підходи до вивчення проблеми; обґрунтовано і розроблено модель формування конфліктологічної компетентності соціального педагога в умовах магістратури; теоретично обґрунтовано педагогічні умови, критерії та рівні сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога.

Конфліктологічна компетентність визначається у дослідженні як одна із складових необхідної частини професійної компетентності, яка передбачає мистецтво індивідуальної роботи з особистістю, володіння різноманітними

«ключами» комунікації, спеціальними методами організації власної психіки, засобами зниження рівня емоційного напруження і тривожності, як рівень розвитку обізнаності особистості про діапазон можливих стратегій конфліктуючих сторін, вміння надати допомогу у реалізації конструктивної взаємодії у конкретній конфліктній ситуації.

Сформованість конфліктологічної компетентності ми оцінювали за такими критеріями: відсутність конфліктофобії; усвідомлення важливості, значущості конфліктологічної компетентності для професійної діяльності соціального педагога; ступінь орієнтування у психологічній і педагогічній інформації про конфлікти і стратегії їх вирішення; вміння утримувати конфліктну взаємодію; рефлексія власної конфліктологічної компетентності.

Виокремлено такі рівні сформованості конфліктологічної компетентності соціального педагога: інтуїтивний, репродуктивний, творчо-репродуктивний, творчий.

Розроблено спецкурс «Основи конфліктологічної компетентності». Експериментально підтверджено ефективність запропонованої моделі формування конфліктологічної компетентності в умовах магістратури. Основні результати дослідження впроваджено в практику діяльності вищих навчальних закладів.

Ключові слова: конфліктологічна компетентність, конфлікт, конфліктна ситуація, модель формування конфліктологічної компетентності.

Козыч И. В. Формирование конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2008.

Диссертация посвящена проблеме формирования конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры. Проанализированы основные направления и подходы к изучению проблемы; разработана модель формирования конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры; теоретически обоснованы педагогические условия, критерии и уровни сформированности конфликтологической компетентности социального педагога.

В теоретической части исследования рассмотрено понятие «конфликт» в историческом, философском, психологическом и педагогическом аспектах.

Приведена трактовка понятий «компетентность», «компетентция», «профессиональная компетентность» , «конфликтологическая компетентность». Определено содержание, структуру, функции и уровни сформированности конфликтологической компетентности будущего социального педагога.

Конфликтологическая компетентность определяется в исследовании как одна из составных необходимой части профессиональной компетентности, которая предусматривает искусство индивидуальной работы с личностью, владение разнообразными «ключами» коммуникации, специальными методами

организации собственной психики, средствами снижения уровня эмоционального напряжения и тревожности, уровень развития осведомленности личности о диапазоне возможных стратегий конфликтующих сторон, умение предоставить помощь в реализации конструктивного взаимодействия в конкретной конфликтной ситуации.

Конфликтологическая компетентность включает: понимание природы противоречий конфликтов между людьми; формирование конструктивного отношения к конфликтам; умение бесконфликтного общения в сложных ситуациях, умение оценивать и объяснять возникающие проблемные ситуации; навык управления конфликтными явлениями; умение развивать конструктивное начало возникающего конфликта; умение предвидеть возможные последствия конфликтов; умение конструктивно регулировать противоречия и конфликты; навык устранения негативных последствий конфликтов.

В практической части исследования внимание уделялось диагностике сформированности конфликтологической компетентности будущих социальных педагогов до проведения формирующего эксперимента и после внедрения в учебный процесс спецкурса «Основы конфликтологической компетентности». Обоснована модель конфликтологической подготовки социального педагога, описаны результаты проверки уровней сформированности конфликтологической компетентности после формирующего эксперимента; итоговой проверки гипотезы исследования.

Очерченая структура конфликтологической компетентности включает следующие компоненты: содержательный, мотивационно-деятельностный, личностный, конструктивный, коммуникативный. Исходя из выделенных компонентов конфликтологической компетентности был создан комплекс диагностических методик, который состоял из пяти групп методик.

Первая группа методик была направлена на выяснение осведомлённости студентов в теории конфликтов.

Вторая группа методик предполагала диагностику практических умений и навыков студентов, а именно свободное владение конструктивными коммуникативными приёмами в условиях конфликтной ситуации, диапазон стратегий поведения в конфликте, умение переводить конфликтное взаимодействие в сотрудничество.

Третья группа диагностировала личностные качества. Была использована методика измерения импульсивности, стиля конфликтного взаимодействия, ценностных ориентаций.

Четвертая группа определяла конструктивное отношение к конфликту. Мы использовали тесты на самооценку поведения в конфликте, самооценку конфликтности, рационального поведения в конфликте.

Целью пятой группы методик была диагностика коммуникативных умений в конфликте. Для диагностики коммуникативного компонента конфликтологической компетентности использовался тест на оценку самоконтроля в общении, а также тест на определение степени корректности в

отношениях с другими.

На основе теоретического анализа проблемы и моделирования нами определены критерии и показатели сформированности конфликтологической компетентности социального педагога: отсутствие конфликтофобии; осознание важности конфликтологической компетентности для профессиональной деятельности социального педагога; степень ориентирования в психологической и педагогической информации о конфликтах и стратегиях их разрешения, умение удерживать конфликтное взаимодействие; рефлексия собственной конфликтологической компетентности. Проведенное исследование позволило выделить уровни сформированности конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры: интуитивный, репродуктивный, творчески-репродуктивный, творческий.

На основе опытно-экспериментальной работы создана модель формирования конфликтологической компетентности социального педагога в условиях магистратуры. Разработан спецкурс «Основы конфликтологической компетентности». Экспериментально подтверждено эффективность предложенной модели формирования конфликтологической компетентности в условиях магистратуры. Основные результаты исследования было внедрено в практике деятельности ряда педагогических вузов Украины.

Ключевые слова: конфликтологическая компетентность, конфликт, конфликтная ситуация, модель формирования конфликтологической компетентности.

Kozich I. V. The formation of conflict competence of the social teacher in conditions of magistrat. - Manuscript.

The thesis for obtaining the scientific degree of candidate of pedagogical sciences with a specialization in 13.00.05 – the social pedagogy. – National pedagogical university named after M.P. Dragomanova, Kyiv, 2008.

The thesis is devoted to the problem of formation of the conflict competence of social teacher.

The main approaches to the study of the problem were analyzed; the model of formation of conflict competence of the social teacher in conditions of magistrat was developed; the pedagogical conditions, criterions and levels of conflict competence formation of the social teacher were theoretically proved.

The conflict competence is defined in research as one of compound necessary parts of professional competence, which provides art of individual work with the person, possession of various « keys» of the communications, special methods of organization of own mentality, means of decreaseof a level of an emotional pressure and uneasiness, level of development of awareness of the person about a range of probable strategy of the conflicting parties, skill to give the help in realization of constructive interaction in a concrete disputed situation.

The way of formation of the conflict competence we estimated by such criteria: absence of the fear of the conflict; comprehension of importance of the conflict competence for professional activity of the social teacher; a degree of orientation in

the psychological and pedagogical information on the conflicts and strategy of their decision; skills to keep disputed interaction; reflection of own conflict competence.

Such levels of formation of the conflict competence of the social teacher were allocated: intuitive, reproducing, creatively-reproducing, creative.

The course «The basis of the conflict competence» was developed. The effectiveness of the offered model of the formation of conflict competence of social teacher in conditions of magistrat was worked out, scientifically grounded and experimentally confirmed. The basic results of the research were put into practice un higher educational establishments.

Key words: the conflict competence, conflict, conflict situation, the model of formation of conflict competence.

Підписано до друку 15.05.2008 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 285
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26